

ИЗВЕСТИЯ НА НАРОДНИЯ МУЗЕЙ-ВАРНА

КНИГА VIII (XXIII)

BULLETIN DU MUSÉE NATIONAL DE VARNA

TOME VIII (XXIII)

1972

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

ОЩЕ ПО ВЪПРОСА ЗА АЛБАНЦИТЕ И „АРНАУТИТЕ“ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ

Ара Маргос

Т

Нашите критични бележки върху работата на Васил Маринов — «Миналото на с. Девня, Провадийско, с оглед на «арнаутите» в Североизточна България»,¹ са предизвикали, както се вижда, силно раздразнение у автора. Вместо обективно да приеме отправената му критика и да отговори по същество, в стремежа си да излезе на всяка цена прав, В. М. отрича това що е писал сам и ни обвинява в тенденциозност, личен елемент, некомпетентност и т. н.

Една значителна част от нашите критични бележки В. М. «оборва» с «*argumentum in silentio*», тъй като, очевидно, е счел, че е невъзможно да ги отхвърли. По някой останали спорни въпроси си служи с друг подход — преиначаване и замъгляване същността им.

Още в началото на своя отговор В. М. ни обвинява, че като сме говорили за малкия брой исторически монографии и трудове върху миналото на отделни селища във Варненския край, сме пропуснали да отбележим неговите работи: «Авренското плато», «Делиорман» и «Принос към изучаване на бита и културата на турците и гагаузите в Североизточна България», както и работите на Цв. Романска («Фолклор на русите-некрасовци от с. Казашко, Варненско» и «Риболовът на русите-некрасовци от с. Казашко, Варненско»). Доколкото ни е известно, първите две от тях са областно-географски, а останалите три етнографски проучвания, а не исторически. Обвинение от този род е, че не сме посочили поотделно предговора и точните заглавия на отделните части на рецензираната работа. В. М. стига дотам, че иска в една рецензия да бъдат отбелязани даже снимките и рисунките, намиращи се в текста, сякаш читателят трябва това непременно да научи от рецензията, а не от самата работа.

Обичаен прием на В. М. е да приписва на други неизказани от тях твърдения и след това да дискутира. Така по въпроса за произхода на гагаузите никъде в нашата рецензия не сме взимали отношение. Единствената ни бележка бе, че В. М. не намясто е отделил цели две страници по този въпрос, който няма никаква връзка с темата му.

В. М. съвсем умишлено поставя албанците и македонските българи под общото име «арнаути», за да намери повод да ни обвинява, че обявяваме македонските българи за албанци. За непредубедения читател е съвършено ясно, че в нашата рецензия сме направили явно разграничение на тези два свършено отделни етнически елемента. Че македонските българи, преселени в Североизточна България, са наричани «арнаути», е общоизвестна истина, така че излишни са всичките примери, изброени надълго и нашироко от В. М., за да «доказва» неща, отдавна установени. Никой не отрича, че «арнаутите» от с. Голям извор, Разградско, гр. Брацигово и селата Црънча и Патаденица, Пазарджишко, гр. Копривщица и др. са българи от Македония, доказано от А. Балан, К. Иречек, Л. Милетич, Б. Цонев, Д. Яранов и др. А «заслугата» на В. М. с рецензираната работа е, че прави албанците от Девня, Варненско, Пороище, Разградско, и Арбанаси, В. Търновско, македонски българи.

Основният спорен въпрос всъщност е: има ли през епохата на османското владичество албански колонии в Северна и Североизточна България. В. М. има категорично отрицателно отношение по този въпрос. Толкова чудно ни се вижда при това положение неговото оплакване, че сме писали, че той твърди: «Всички арнаути в България са българи» (стр. 600), а сега уверява, че това не било вярно. Това негово твърдение съвсем определено се чете, и то не на едно място, в рецензираната работа, а също и в неговия отговор.

По този въпрос приведохме редица данни в нашата рецензия. Изглежда, че това е било недостатъчно за В. М., затова ще посочим нови аргументи.

Сам твърде много цитирания от В. М. дубровнишки търговец Павел Джорджич

¹ ИМБВ, V (XX), 1969, стр. 249—253.

в своята записка от 1595 г. до седмоградския княз Сигизмунд Батори пише, че «край Търново има няколко села, населени с албанци (к. м. — А. М.), които са храбри и, ако стане потребно, могат да извадят 1500 души все конници, добре въоръжени.»² За с. Арбанаси никополският католически епископ Антонио Стефани в 1685 г. отбелязва, че при Търново има голямо и великолепно село на гръцки албанци.³ От един ферман, издаден на 16 юли 1810 г., узнаваме, че през 1538 г. султан Сюлейман I подарил на зет си Рустем паша като владение албанските села («арнабут кариелери»): Арбанаси, Горна Оряховица, Лясковец и Долна Оряховица.⁴

В един регистър на джелепкешани от 1573 г. са отбелязани в село Пороище (Арнавуд, с друго име Бин бинаръ) имена като Гюко, Мано, Коча, които явно са албански.⁵ За албанци в това село пишат и А. Явашов,⁶ Л. Милетич,⁷ Д. Яранов.⁸ За тях споменават в своите пътни бележки англичанинът Уалш в 1827 г.⁹ и пътешественикът Феликс Каниц.¹⁰ Самият В. М., говорейки за старите жители на с. Голям извор (Караарнаут), Разградско, пише, че те са македонски българи от Костурско, дошли тук заедно с чисти арнаути, които се заселили в близкото село Арнауткьой (дн. Пороище).¹¹ Интересно на кое твърдение на В. М. трябва да се вярва?

Не по-малко е писано и за албанците в с. Девня. А. Балан, който е изследвал техния говор, е установил, че те употребяват наречие, еднакво с това на тоските.¹² К. Иречек съвсем определено говори за тях като албанска колония, «които били преселени тук от турците без съмнение скоро след завоеванието на отечеството им».¹³ За албанци в Девня пише и Л. Милетич.¹⁴ Д. Яранов, който обстойно е разгледал въпроса за преселването на македонските българи в източните български земи и на когото се пада заслугата, че установи, че редица стари «арнаутски» колонии тук са бъл.

² М. Д р и н о в, Историческо осветление върху статистиката на народностите в източната част на Българското княжество, ПСп, VII, 1884, стр. 21.

³ E. F e r m e n d z i n, Acta Bulgariae ecclesiastica, p. 299.

⁴ Г. Б а л а с ч е в и Д. И х ч и е в, Привилегиите на раята в земите, завещани на честните градове Мека и Медина, и документи върху тях, сп. Минало, I, 1909, кн. 2, стр. 144—145, заб.* и 154; вж. също В. М у т а ф ч и е в а, Аграрните отношения в османската империя през XV—XVI в., С., 1962 г., стр. 119. За албанци в тия селища споменават: Й о р д. п. Г е о р г и е в, Село Арбанаси, ПСп, LXIV, 1904, стр. 87—88; А. П р о т и ч, Арбанашката къща, ГНМ, III, 1921, стр. 47, 55; Д. П а п а з о в, Село Арбанаси, СББАН, XXXI, 1935, стр. 29—32; А. П р о т и ч, Арбанашката къща, ГНМ, III, 1921, стр. 47 и 55; Д. К о с т о в, Арбанаси, 1959, стр. 16—17; П. Р. С л а в е й к о в, България под турското господаруване и най-вече в XV-и и XVI-и век, сп. Читалище, год. III, кн. 6, 1873, стр. 488; К. И р е ч е к Пътувания, 1899, стр. 248; З в. Ц о н е в, История на гр. Горна Оряховица и околностите му: Лясковец и Арбанаси, 1932, стр. 144—145; 163—164; Д. М и н е в Град Лясковец, Варна, 1944, стр. ?

⁵ Р. С т о й к о в, Селища и демографски облик на Североизточна България и Южна Добруджа през втората половина на XVI век, ИВАД, XV, 1964, стр. 103; също Р. С т о й к о в, Наименования на български селища в турски документи на ориенталския отдел на НБКМ от XV, XVI, XVII и XVIII в., ИНБКМ, I (VII), 1961, стр. 447.

⁶ А. Я в а ш о в, Разград. Неговото археологическо и историческо минало, С., 1930, стр. 109.

⁷ Л. М и л е т и ч, «Арнаутите» в Силистренско и следи от носовки в техния език, ПСп, LXI, 1900, стр. 630; с ъ щ и я т, Старото българско население в Североизточна България, 1902, стр. 142—143; с ъ щ и я т, Едно писмо от Бобошчица (Корчанско) до Ексарха Ангима I (1873 г.), МПр, IX, 1934, кн. 1, стр. 22.

⁸ Д. Я р а н о в, Преселническо движение на българи от Македония и Албания към източните български земи през XV до XIX век, МПр, VII, 1932, кн. 2—3, стр. 73—74, 75.

⁹ Пътуване от Цариград през България в 1827 г. от Р. Уалш, ПСп, LXIX, 1908, стр. 249.

¹⁰ F. K a n i t z, Donau—Bulgarien und der Balkan, III, 1882, S. 288.

¹¹ В. М а р и н о в, Делиорман, 1941, стр. 121.

¹² К. И р е ч е к, Пътувания, стр. 853.

¹³ П а к т а м, стр. 853.

¹⁴ Л. М и л е т и ч, Старото българско население. . . , стр. 105.

гари, изрично подчертава, че в Девня са живели същински албанци.¹⁵ И накрай ще споменем отново подробното изследване на Н. Державин за девненските колонисти в Призовието,¹⁶ върху което се спряхме в нашата рецензия.

Както се вижда, навсякъде гореспоменатите автори пишат за **албанци** и **албански** поселения в тия села (к. м. — А. М.) и не ги поставят в кавички. Смятаме, че не са необходими повече доказателства, за да се види как В. М. предава преиначено мненията на много от тези автори и се напъва да ги нагоди към своята предварително поставена теза.

Като аргумент в своя полза В. М. изтъква, че жителите на с. Каракурт в Бесарабия (населен с девненски албанци) наричали себе си арнаути. А щом според В. М. те са българи, защо не се наричат българи, както останалите български колонисти? Както Кьопен, така и Скалковский ги разграничават от българите. «В известието на Кьопен, пише Д. Яранов, не можем да се съмняваме нито за момент, тъй като той е запознат, както личи от работата му, с албанския език и като пише, че арнаутите покрай матерния си език говорили и български, нямаме право да мислим, че матерният им език ще да е някой македонски-български диалект.»¹⁷ В. Мошков отбелязва между преселниците в Буджака през 40-те години на XIX в. 1,4% са **албанци** (к. м. — А. М.).¹⁸ А що се касае до това, че девненските албанци имали редица обичаи, близки или сходни на българските, в това няма нищо чудно. Едно над четири-вековно съжителство на тия албанци сред компактно българско население и еднаквото православно вероизповедание не е могло да не окаже своето влияние. Подобни примери биха могли да се посочат много.

Едва след десет години В. М. съобщава, че разделът «Етнографски бележки» в неговата работа имал за цел да докаже, че «нямало следа нито от терминологията, нито в типологията, в мъжкото облекло, домашната уредба и пр. на албанците». Ако тази е била действително целта на В. М. (защото за това нищо не споменава, нито в предговора, нито в заключението на своята работа!), тогава той е претърпял пълно фиаско. Чия «етнография» проучва В. М., за да потвърди тая своя теза? На новите заселници в Девня, дошли от Ямболско и Сливенско след Руско-турската война от 1828/29 г., т. е. почти цели две десетилетия след цялостното и окончателно изселване на албанците. Наистина «солиден» доказателствен материал на В. М.!

Странно звучи писаното от В. М., че сме искали да опровергаем П. Джорджич, Лукарич и П. Богдан (последният впрочем нищо не казва за етническия състав на жителите на с. Девня). Преди всичко неспоменаването на други етнически групи от първите двама не е доказателство, че Девня е било тогава чисто българско село. В нашата рецензия приведохме данни, които установяват, че през XVI и XVII в. имало турци в селото. Какво прави В. М., за да излезе от затрудненото положение, в което е изпаднал? Обявява овцевъдите, споменати в регистъра от 1573 г., за потурчени българи и прави опасни филологически еквилибристики от рода на Перване Абдуллах = Първан Абдуллах. А когато В. М. иска да се оправдае за направени от него абсурдни твърдения по ред исторически събития (като напр. за Али паша Янински),¹⁹ прехвърля вината върху нещастните глави на неговите старци-информатори.

Явно е, че задачата, с която се е нагърбил географът Васил Маринов — да изясни генезиса на «арнаутите» — не е била по неговите сили. Рецензираната му работа, повтаряме пак, е несполучлива компилация, лишена от елементарни научни достоинства.

¹⁵ Д. Яранов, цит. съч., стр. 74 и 75.

¹⁶ Н. С. Державин, Албанцы-арнаути на Призовье Украинской ССР, СЗ, 2, 1948, стр. 156—169.

¹⁷ Д. Яранов, цит. съч., стр. 74.

¹⁸ В. Мошков, Образцы народной литературы турецких племен. Наречия бессарабских гагаузов, СПб, 1904, стр. X.

¹⁹ ИНМВ, V (XX), 1969, стр. 251.